

Med tradisjon og historie i pilegrimenes fotefar mot Nidaros

Kartlegging av mulige samarbeidsprosjekter i møtepunktet mellom bygningsvern og opplevelsesnæringer langs pilegrimsleden i Nord- og Sør-Trøndelag. Forprosjekt

RAPPORT

Tittel

Med tradisjon og historie i pilegrimenes fotefar mot Nidaros

Kartlegging av mulige samarbeidsprosjekter i møtepunktet mellom bygningsvern og opplevelsesnæringer langs pilegrimsleden i Nord- og Sør-Trøndelag. Forprosjekt

Forfattere

Ingeborg Collin Høgseth, PhD Stipendiat opplevelsesnæringene, NTNU
Harald Bentz Høgseth, 1. Amanuensis Høgskolen i Sør Trøndelag

Høgskolen i Sør-Trøndelag, Avdeling for teknologi, Program for bygg og miljø, 7004 Trondheim

Oppdragsgiver/finansieringskilder
VRI-Trøndelag

Rapportnummer
02-2009

ISSN
1891-571X

ISBN
978-82-7877-197-6

Sammendrag

Rapporten har hatt som hovedmål å kartlegge mulige partnere og samarbeidsprosjekter mellom FOU miljøer innen bygningsvern og restaureringshåndverk ved Høgskolen i Sør Trøndelag og næringsaktører som ønsker utvikling av opplevelsestilbud langs pilegrimsleden i Nord og Sør-Trøndelag. Utgangspunktet har vært at istandsetting av gamle bygningsmiljøer er nødvendig for å ivareta "de gode rommene" som besøkende ofte søker når de kommer tilreisende. I rapporten presenteres elleve mulige samarbeidspartnere som ønsker å utvikle opplevelsestilbud og som ved hjelp av Høgskolens og andre FOU miljøers kompetanse kan realisere dette. Kartleggingsarbeidet har vist stor interesse både fra lokale aktører og fra pilegrimssatsingen for å utvikle samarbeid mellom FOU miljøer og enkeltaktører innen opplevelsesnæringer.

Antall sider

24

Status

Åpen

Sted og dato

Trondheim, 21.12.2009

Forord

Hvordan kan bygningsvern være verdiskapende? Hvordan kan kommersielle enkeltaktører dra nytte av forskning og fagkompetanse innen kulturarv, tradisjonshåndverk og bygningsvern?

Ofte vil ønsket om bevaring av gammel bygningsmasse komme i konflikt med ønsket om ny bruk og moderne komfort. Dette prosjektet tar utgangspunkt i at gamle bygninger og bygningsmiljøer er en ressurs som Norge har mye av og som lett kan forenes med næringslivsvirksomhet hvis det gjennomføres på riktig måte.

I Norge er det lett å finne eksempler på gammel bygningsmasse som forfaller. Vi har verneregulativer som stadfester at gamle bygninger og bygningsmiljøer er viktige deler av vår kulturarv. Det er offentlig uttalt¹ at man fra statlig hold ønsker å øke bevilgninger til vernede og frede hus og bygninger, og andre deler av vår kulturarv. Prosentvis er det ikke så mange hus og bygningsmiljøer som omfattes av disse vernebestemmelsene, men det er ca 25. 000 SEFRAK registrerte bygninger i Sør-Trøndelag alene (fra før 1900), som tross sin manglende vernestatus er viktige som deler av vårt kulturlandskap og ikke minst som fysiske manifestasjoner på vår nære historie.

Den senere tids masseproduksjon av materialer og serieproduksjon av for eksempel vinduer, dørklinker, glass og maling gjør at det av økonomiske årsaker ofte velges denne typen produkter i stedet for tradisjonelle materialer og teknikker og håndlagde produkter. Likeledes går masseproduksjon av trevirke gjennom å plante hurtigvoksende skog, for å møte markedets etterspørsel til konkurransedyktige priser, ut over kvaliteten.

Mange vil mene at dette er en naturlig utvikling gjennom det frie markedets regulerende mekanismer. Andre mener dette er ødeleggende, om ikke utslettende på viktige deler av vår immaterielle kulturarv; tradisjonshåndverket. Ofte blir kortsiktige økonomiske vurderinger årsak til at man ikke restaurer bygningen, men erstatter gammelt med nytt, eller river og bygger nytt. Det som derimot ikke er like åpenbart er at konsekvensene av denne utviklingen fører til at kunnskapen om de gamle husene, hvordan man velger ut rett type tømmer til ulike bruk i hus eller båt, naturlige impregneringsmetoder og restaurering av gamle vinduer, og produksjon av glass, metallbeslag osv også forsvinner.

Tradisjonelle bygningsmiljøer har en verdi som miljøskaper og stadig flere ønsker å tilrettelegge ny drift i gammel bygningsmasse. Dette er for eksempel tilfelle i bedrifter som ønsker å tilrettelegge for besøkende i turist og reiselivet. Reiselivsforskning viser at det er de lokale særegenhetene ved et sted folk ofte vil oppleve. Slik vil ivaretagelse av tradisjonelle og "autentiske" steder kunne virke positivt for opplevelsesverdien av et reisemål. Tilbydere i Trøndelag legger ofte til grunn den lokale tradisjonen og historien i utarbeidelsen av nye reiselivsdestinasjoner.

Ved Høgskolen i Sør-Trøndelag ser man at ivaretagelse av bygninger er knyttet sammen med kunnskap om tradisjonelt håndverk og kunnskap om fortidas produksjonsmetoder, og har derfor startet et studium innen teknisk bygningsvern og restaureringshåndverk. Man kan ikke ta vare på gamle bygg uten å ha en god og praktisk kunnskap om håndverket. Studiet er et fireårig utdanningsløp hvor teoretiske betraktninger, refleksjon og skoloring går hånd i hånd med praktisk restaureringspraksis.

¹ St.meld 16 (2004-2005) Å leve med kulturminner:19

Men det er likevel en utfordring å få folk til å velge ivaretagelse i stedet for nybygg, så hvordan skal vi kunne gjøre det lønnsomt for private å ta vare på den gamle bygningsarven? Hvordan skal forskning og utdanningsinstitusjonene bidra til at kunnskapen kommer ut til folk, og ikke forblir mellom to permer i et fagtidsskrift?

Trender og turisme

Turisme er en stadig økende inntektskilde også på landsbygda i Norge. En av de største satsningene på enkeltdestinasjonsutvikling i Norge er satsning på Pilegrimsleden fra Oslo til Trondheim². Målet er at pilegrimer og andre turvandrere skal møte et komplett tilbud³ av overnattings- og serveringssteder på veien fra hovedstaden til den historiske hovedstaden Trondheim og Nidarosdomen som er bygd over stedet der Olav den Hellige ble gravlagt. Nidarosdomen har vært det største pilegrimsmålet i Norge siden middelalderen og er det ennå. Målet er på sikt å få laget tilbud til vandrerne også langs andre veier inn til Nidaros og til Stiklestad, hvor Olav den Hellige skal ha dødd i 1030.

Forskning viser at trendene i reiselivet går mer i retning av etterspørsel etter opplevelser, og "det ekte" hvor lokal kultur, inkludert mat, er viktig. Turistene blir stadig mer erfarne, og dermed mer bevisste på hvilke reiselivstilbud de velger. Vi kommer til å se stadig flere erfarne turister i årene som kommer, og dette er gjerne mennesker som ønsker å bli beriket på ferien. Dette er uttrykt i ønsket etter økt kunnskap om kunst, kultur og historie. Trendanalyser viser også at de reisende er stadig mer opptatt av å delta i opplevelsen selv, ikke bare se på⁴.

Et økt fokus på Grønn Turisme og "Helseturisme" hvor aktivitet, et sunt kosthold osv. er viktige elementer ser også ut til å bli viktige i framtidens turistbilde. Også begrepene *geoturisme* og *bærekraftig turisme* er i ferd med å feste seg i turistindustrien. I dette ligger at turismen skal bidra til opprettholdelse av de lokale verdiene, kulturlandskapet, naturen og kulturarven.

Kulturarv og opplevelsesnæring

Utgangspunktet for dette forprosjektet er at bygningsvern ikke bare er for nostalgiske akademikere og folk med for mye penger å plassere, men har sin plass i dagens samfunn. Ikke bare for å ta vare på gamle bygninger for verneverdien av dem, men fordi at ivaretagelsen av bygningsmiljøer også skaper gode rom for opplevelse og en god ramme for næringsutvikling.

Mange av oss reiser årlig til områder i Europa hvor god arkitektur, gode smaks- og kulturopplevelse går hånd i hånd og skaper gode og varige inntrykk. Vi bruker derfor begrepet "Det gode rommet" om slike miljøer.

Dette "gode rommet" blir ofte erstattet av moderne, mer rasjonelle og effektive bygg og løsninger som kanskje ivaretar praktiske og funksjonelle behov men som ofte bryter med omgivelsene.

Dette forprosjektet er avgrenset til Nord- og sør- Trøndelag, men kunne godt ha strakt seg både i øst og vest, innenfor landets grenser og utenfor.

² Vi vet ennå ikke helt omfanget av denne satsningen, annet enn lovnader fra kulturminister Trond Giske om å få pilegrimsatsningen inn på statsbudsjettet i 2010 hvis arbeiderpartiet fortsetter i lederposisjon ogse etter valget 15.9.09

³ Tilbudet består av både betjente og ikke-betjente hytter, hus og herberger som vandrerne kan benytte seg av.

⁴ <http://www.innovasjon norge.no/system/Trender.pdf>

Vi mener bygningsvern kan styrke opplevelsen av å vandre i et historisk landskap ved at man etter en lang dags mars kan ta inn på et godt ivaretatt trøndertun, overnatte i et restaurert stabbur og få lokalt produsert, kortreist mat servert. For lokalmiljøet vil bevissthet om nytteverdien av ivaretagelse kunne forsterke den lokale identiteten og forsterke tilhørigheten til landsbygda som er så viktig for at vi også i framtida skal ha et livskraftig bygdesamfunn.

For mange er det nettopp det historiske suset over pilegrimsleden som er motivasjonen for å vandre. Slik blir også møtet med omgivelsene, naturen, kulturlandskapet og kulturarven en viktig del av opplevelsen. Mangelen på ivaretagelse vil derfor kunne virke ødeleggende for den samme opplevelsen

Innhold

1. Introduksjon og bakgrunn	1
2. Begrepsdefinisjoner	1
3. Mål, avgrensinger og samarbeidspartnere	3
4. Utvalgskriterier	3
5. Når de gamle dør! Om bevaring av tradisjonskunnskap	4
6. Eksempler på samarbeidsprosjekter	4
7. Objekter og mulige prosjekter	5
7.1 Munkeby	5
7.2 Bodomheimen	6
7.3 Fogdegården på Ler	6
7.4 Krogsgården Snåsa	7
7.5 ARThotelNorway pilegrim	8
7.6 Rekonstruksjon av sagstilling i Ilvassdraget	9
7.7 Rekonstruksjon av middelaldersk gardshus til pilegrimslosji, Vitenskapsmuseet	10
7.8 Bjerkem gård	11
7.9 Kleivan gård	12
7.10 Pilegrimslosji i Svorkmo	13
7.11 Meslo Gård	14
8. Videreføring. Mulige modeller?	14
9. Konklusjon	17
Etterord	18
Litteraturliste	19
Nettreferanser	19

1. Introduksjon og bakgrunn

Program for Bygg og miljø (BYG) ved HiST, AFT startet høsten 2008 opp et studium i teknisk bygningsvern og restaurering. Faget er 4-årig. Studiet er utviklet i nært samarbeid med ulike aktører i byggebransjen og i museumssektoren som bl.a. har som funksjon å være studiested/ praksisplass for studentene. Utdanningen tar sikte på å videreutdanne håndverkere innen ulike fag for å spesialisere dem i håndtering av gammel bygningsmasse og tradisjonell håndverkskunnskap. En målsetting fra Høgskolen er at kunnskapen som produseres er aktuell og oppdatert og tilgjengelig for markedet. Det er derfor viktig at man har god kontakt med næringslivet som etterspør Høgskolens kompetanse.

Det historisk-filosofiske fakultet ved NTNU har i samarbeid med Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse igangsatt en forskningsmessig satsing på kultur- og opplevelsesnæringene. Opplevelsesnæringer og opplevelsesøkonomi er i sterk vekst og har blitt viktige tema innen næringsutvikling, både i Norge og internasjonalt. Satsingen har blant annet resultert i to stipender hvor forskning på opplevelsesnæring i Trøndelagsregionen står sentralt. Ett av disse stipendene er knyttet til forskning på opplevelsesnæring og kulturarv.

I juni 2008 ble det etablert et prosjekt i samarbeid mellom Høgskolen i sør – Trøndelag og NTNUs satsning på opplevelsesnæringer med midler fra forskningsrådets VRI satsning⁵ til gjennomføring av forprosjektet " **Med tradisjon og historie i pilegrimenes fotefar mot Nidaros- kartlegging av mulige samarbeidsprosjekter i møtepunktet mellom bygningsvern og opplevelsesnæringer i Nord- og Sør-Trøndelag** ".

Prosjektet søker å knytte kontakter med ulike næringslivsaktører innen tradisjonshåndverk og bygningsvern langs pilegrimsledene i Nord og Sør-Trøndelag som ønsker å restaurere og ta i bruk gammel bygningsmasse til kommersiell virksomhet. Målet er å promotere regionen som et sentrum for tradisjonelt håndverk knyttet til opplevelsesnæringer og reiseliv, og bidra til økt innovasjon og utnyttelse av de FoU muligheter som ligger i krysningspunktene mellom opplevelsesbaserte næringer, historie, arkeologi og bygningsvern. Vi mener at nettopp i utviklingen av reiselivssatsninger som pilegrimsleden som bygger hele sitt fundament på vår kulturarv, at det bør være fordelaktig at gårder og kulturmiljøer man møter på veien reflekterer den levende kulturarven som ligger i kunnskap om å ta vare på gammel bygningsarv og tradisjonelt håndverk.

Dette oppdraget er avgrenset til et forprosjekt som skal kartlegge behovet for ytterligere satsning på FOU- initiert kobling til næringslivsaktører innen tradisjon og håndverksfag langs pilegrimsleden i Trøndelag. Vi vil understreke at disse vi her presenterer kun er et lite knippe av mulige samarbeidspartnere i distriktet.

Forprosjektet har som overordnet mål å synliggjøre mulige nettverkspartnere og foreslå strategier for ulike FOU initierte prosjekter innen feltet. Denne rapporten er et resultat av dette prosjektet.

2. Begrepsdefinisjoner

Pilegrim kommer av det latinske ordet *peregrinus*, som betyr «fremmed». Å foreta pilegrimreiser er kjent fra flere religioner og er opprinnelig brukt om mennesker som foretar

⁵ VRI= Virkemidler for Regional Innovasjon og FOU (Forskningsrådet)

en reise til et hellig mål, for eksempel en helgens fødested eller der noe guddommelig har skjedd. Begrepet pilegrim er i dag utvidet til å omfatte også reisende, helst vandrere, som går mot eller til et pilegrimsmål, men som ikke nødvendigvis er religiøst motivert. Siden 1300 tallet har vi hatt pilegrimer i Trøndelag. Det viktigste pilegrimsmål i Norden var utvilsomt Hellig Olavs skrin i Nidarosdomen. Den norske helgenkongen beholdt sin status som en slags nordisk «overhelgen» middelalderen igjennom, og ble like høyt æret i nabolandene som i Norge. I dag er pilegrimsatsingen mer aktuell enn noen gang, etter at kulturminister Trond Giske la fram sin rapport om pilegrimssatsningen 3. August 2009 i Trondheim.

Det er mange ord og betegnelser som brukes om istandsetting av gamle bygg, ofte brukes disse om hverandre. Vi har forholdt oss til de vernebegrepene Riksantikvaren har definert⁶:

”Restaurering av et kulturminne” betyr at det settes i stand på en slik måte at det beholdes mest mulig som tidligere. Ved restaurering må man velge hvilket tidspunkt kulturminnet skal tilbakeføres til. Det kan være slik det var da det ble laget eller oppført, slik det var på et senere tidspunkt eller en kombinasjon av disse stadiene.

Å ”konservere” betyr i denne sammenhengen å forsinke forfall.

”Kopiering” lage nye deler ved hjelp av håndverksteknikker, materialer og mål eksakt tilsvarende de som er benyttet på originalen

Med ”ombygging” menes en gjennomgripende forandring av form, struktur eller uttrykk.

”Rekonstruksjon” omfatter en tolkning basert på dokumentasjon om hvordan et objekt kan ha sett ut på et bestemt tidspunkt.

”Rehabilitering og istandsetting” (utbedring) omfatter et større arbeid for å bringe en bygning eller bygningsdel for nåtidig formål opp på ordinært vedlikeholdsnivå, der bare ordinært vedlikehold vil være nødvendig senere. Hensikten er å bevare mest mulig av antikvarisk verdi og arkitektonisk kvalitet. Hvis ikke slike hensyn ivaretas er utbedring et mer hensiktsmessig begrep.

Med ”reparasjon” menes en utbedring av skader. Utbedring er istandsettelse, modernisering eller forbedring av teknisk standard i en bygning. Begrepet har mye til felles med rehabilitering, men er ikke nødvendigvis positivt i bygningsvernsammenheng (sier ingenting om viljen til å bevare).

”Vedlikehold” betyr arbeid for å hindre forfall på grunn av jevn og normal slitasje, eller for å rette opp uforutsette skader eller mangler.

Vi var i utgangspunktet åpne for prosjekter som kunne falle innenfor en eller flere av disse betegnelse. Vi har også forsøkt å få til en spredning av prosjektene, både geografisk, og etter hvilken type prosjekt, altså om det er restaurering, istandsetting, rehabilitering eller rekonstruksjon.

⁶ www.ra.no

3. Mål, avgrensinger og samarbeidspartnere

Forprosjektet har søkt å kartlegge enkeltaktører i Trøndelagsregionen som driver næring rettet mot blant annet pilegrimer. Foreløpig er tallet besøkende pilegrimer i Norge totalt så lite at det vil være umulig å leve av besøkende pilegrimer alene. Likevel øker tallet stadig i takt med den offentlige stasjonen, og nettet med serveringssteder og overnattingsplasser blir stadig mer ”komplett”.

Prosjektgruppa har hele tiden jobbet i tett dialog med pilotprosjekt pilegrim som er det offentlige prosjektet hvor pilegrimsinformasjon samles og distribueres. Dette for å unngå parallellarbeid og å kunne dra nytte av hverandres erfaringer og kontaktnett. Pilotprosjektet driver også www.pilegrim.info.no som jevnlig oppdateres, hvor informasjon om reiseruter, overnattingssteder og serveringssteder er lett tilgjengelig. I den ferske uttalelsen fra kulturministeren ser det ut til at pilotprosjektet vil få mer permanent status og faste overførte midler via statsbudsjettet

Pilotprosjektets arbeidsstab i Trondheim, Knut Lillealtern og Tove Elisabeth Nypan har i prosjektperioden vært svært hjelpelige med både informasjon og distribusjon av info gjennom pilegrimsnettverket. De har også god og detaljert kunnskap om de ulike næringsdrivende langs leden som tilbyr overnatting og servering til pilegrimer. Derfor var det naturlig å sende ut en invitasjon om å bli med i forprosjektet gjennom de etablerte informasjonskanalene. Invitasjonen var rettet mot eiere (både private, foreninger og evt. offentlige), av gammel bygningsmasse, og som ønsker å ta vare på denne til bruk i kommersiell virksomhet.

I mars 2009 ble invitasjonen sendt ut til pilegrimsnettverket, samt at vi tok kontakt med andre aktører som vi selv eller andre er blitt gjort oppmerksomme på i andre forbindelser hvor samarbeidsprosjekter kan være mulige.

Vi fikk relativt raskt flere tilbakemeldinger fra interesserte aktører, noen som falt utenfor pga avstanden til ruta, andre pga av bygningenes tilstand og ønske om vedlikehold fra eieren. Noen har falt av i siste fase av forprosjektet.

Vi sitter igjen med 11 partnere som vi har begynt å utvikle prosjekter sammen med, noen med flere ulike prosjekter. I tillegg har vi seks andre mulige prosjekter med potensial for videreutvikling. Vi ser innen grunn til å ha for stort omfang å arbeide med i begynnelsen, da prosjektutforming krever mye arbeid fra både høgskolen og den enkelte, samt for å unngå skuffelse ved at noen prosjekter ikke blir prioritert.

4. Utvalgskriterier

Valget av pilegrimsledene i Nord og Sør-Trøndelag som geografisk avgrensning var i utgangspunktet gjort fordi vi viste at det i dette området var behov for istandsetting av bygninger til bruk for pilegrimslosji. Vi antok også at vi ville treffe grunneiere som var ”sultne” på å starte med næringsaktivitet nytt til pilegrimsleden. Vi kunne derimot valgt og ikke være så ”stringente” i utvalget når vi kom i kontakt med eiere av gårder som ikke lå like ved leden, men som likevel hadde kvaliteter som ville være interessante for bygningsvernmiljøet. Dette er et forprosjekt, som ikke disponerer ressurser til realisering av de ulike prosjektene, og derfor vil være avhengig av ytterligere prosjektstøtte for realisering.

Derfor mener vi at de strenge utvalgskriteriene vil øke mulighetene eierne har til å få realisert sine prosjekter ved at de ”kobles til” pilegrimsprosjektet. Dette vil gi prosjektene tilknytning til det nasjonale prosjektet. Det er samtidig lagt vekt på at det i noen områder i dag er mangel på overnatting og serveringssteder og fokus på å ”komplettere” strekningene i Trøndelag bør være et mål i seg selv. Slik kan HIST bidra til at pilegrimsledene i Trøndelag bli bedre.

Vi viser til suksessen ”Den gyldne omvei”⁷ på Inderøy i Nord-Trøndelag hvor nettopp identitet og tilknytning til en felles reiselivsdestinasjon har ført til den attraksjonen det er blitt. Vi tror at pilegrimsleden, både nasjonalt, men også regionalt har potensial til å bli ”Den Gyldne Omvei XXL”, og dette tror vi bare kan lykkes ved å ha en felles identitet og struktur.

Utvelgelsen av partnere langs leden har derfor vært gjort på bakgrunn av:

1. **Beliggenhet langs leden**
2. **Bygningenes bygningsvernsmessige interesse**
3. **Eiernes ønsker for istandsetting.**

5. Når de gamle dør! Om bevaring av tradisjonskunnskap

Et vesentlig element i bygningsvernfilosofien er at kunnskap må læres ved praktisk trening. I ”gamle dager” forgikk opplæring av nye generasjoner ved at sønnen lærte farens håndverk ved å være med i skogen, på verkstedet og på byggeplassen. Likeledes lærte jentene hvordan kvinnes håndverk skulle utøves ved å være sammen med å lære i et handlingsfellesskap med moren og andre kvinner på gården. I dag lærer ikke ungdommen på samme måte. Kunnskapen er institusjonalisert gjennom skoler og læresteder, og mye av den tradisjonelle kunnskapen er i ferd med å forsvinne med at de gamle forvalterne av kunnskapen er i ferd med å dø ut. Ivaretagelse av bygningsarven er derfor viktig også som et element i kunnskapsproduksjon og forvaltning ved at studenter og elever kan ha lokale praktiske læringsarenaer gjerne sammen med representanter fra den eldre garde.

6. Eksempler på samarbeidsprosjekter

Det finnes flere gode eksempler på hvordan ivaretagelse av gamle bygningsmiljøer og opplevelsesnæring kan gå hånd i hånd. Södre Råda prosjektet i Sverige er et slikt eksempel.⁸ Södre Råda kirke brant ned til grunnen i 2001. Kirken var unik i sitt slag både fordi det var en godt bevart trekirke som Sverige ikke har så mange av, men også på grunn av de unike takmaleriene som dekket kirketaket. I dag pågår et omfattende rekonstruksjonsprosjekt hvor kunnskap om tradisjonelle bygningsmetoder, teknikk og materialer står i sentrum. Forskning, formidling og opplevelse går hånd i hånd, i det som ser ut til å bli en av Nordens største rekonstruksjonsprosjekter i nyere tid.

På utendørsmuseum i Norge har man også i de senere år demonstrert fortidas bygningskunnskap gjennom praktiske eksperimentelle forsøk i oppsetting av rekonstruksjoner⁹.

⁷ www.dengyldneomvei.no

⁸ <http://www.sodrarada.se/>

⁹ www.lofotr.no, www.stiklestad.no

7. Objekter og mulige prosjekter

De fleste eierne vi har vært i kontakt med er gårdbrukere, som driver utleie av rom til pilegrimer som binæring i tillegg til gårdsdrift eller ønsker å gjøre dette. Ofte er det stabbur som ønskes istandsatt til utleie. Begrepet ”Pilegrimsbur” ble derfor raskt etablert i prosjektgruppa. Stabburet har tradisjonelt vært brukt som forrådslager, og er i moderne hushold ofte overflødig. Derfor blir også mange stabbur stående til forfalls på norske gårder, eller som et ofte kjært tiltrengt lager. Vi mener pilegrimslosji bør være en god bruk for gamle stabbur som likevel står ubrukte, og ser også muligheten for et eget prosjekt hvor nettopp stabbur gjøres i stand for pilegrimer. Dette er et hus som allerede finns på gården, og som ofte ikke trenger mer enn en rundvask og sparsom møblering for å være et helt ok husvære for vandrere. Gårdbrukere som driver gård med dyr er til stede på gården hele året og utleie kan komme som et hyggelig tillegg til husholdningen. Vi ser at etablerte utleiere som ikke har gård ofte føler fortvilelse over at forventningene ikke innfries med tanke på antallet besøkende. Når de i tillegg må være hjemme og vente på de få som kommer er ofte innsatsen større enn fortjenesten.

I tillegg har vi med noen ”konstruerte” prosjekter som vi tar med for å vise spennvidden i det som kan kalles bygningsvernparaplyen. Her inngår rekonstruksjoner av hus og tekniske innretninger, et moderne hotellkonsept og ivaretagelse av hageanlegg.

7.1 Munkeby

Prosjektnummer: 1

Prosjektets tittel: Gardsbutikk på Munkeby Søndre

Initiativtakere: Håkon Fiskvik

Sted: Munkeby søndre, gardseiendom, 7600 Levanger

Kommune: Levanger

Hjemmeside: http://www.visitinnherred.com/?page=poiart&tema_art_id=220

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
*Håkon Fiskvik	Gardbruker, Munkeby Søndre, 7600 Levanger	99 69 23 15	hfiskv@online.no

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Istandsetting av eldre gårdsbygning til gardsbutikk. Munkeby Søndre har en unik beliggenhet på pilgrimsleden mellom Munkeby ruinene fra det gamle mariaklosteret og det nyetablerte klosteret på Munkeby. Gården er istandsatt i ulike perioder og det er nylig innredet til ”pilegrimsbur” i stabburet. Stabburet har 20 soveplasser og leies også ut til små seminarer og møter. Gardsbutikken er tenkt som et utsalg for både gårdens egen produksjon, men også for lokale håndverksprodukter fra resten av bygda. Bygget som er tenkt benyttet til dette er laftet, og er i dag i bruk som lager og verksted.

Eieren er også interessert i samarbeid med andre miljøer ved høgskolen i Nord- og eller Sør-Trøndelag iht. etablering av hjemmeside, markedsføring osv.

Andre mulige finansielle partnere:

Kulturminnefondet

NTFK
Innovasjon Norge

7.2 Bodomheimen

Prosjektnummer: 2
Initiativtakere: Stiftelsen Bodomheimens venner
Prosjektets tittel: Pilegrimsbur Bodomheimen
Sted: Bodomheimen, Gaulstad, 7718 Steinkjer
Kommune: Steinkjer
Hjemmeside: www.bodomheimen.no

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
*Arne Aasan		90 10 92 49	
Turid Giskås		90887441	<i>turid-gi@online.no</i>

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Bodomheimen er en laftet tømmerbygning fra 1888 og er tegnet i nasjonalromantisk stil av Arkitekt Lange som i tillegg til "Heimen" også stod bak Frognersæteren i Oslo. Stiftelsen Bodomheimens venner jobber for at gården skal komme allmennheten til gode, og i dette arbeidet er vedlikeholdet vesentlig. På hovedhuset er det vesentlige fuktskader, som er under restaurering av bygningsvernkyndige. På gården er det mange mulige samarbeidsprosjekter med Høgskolen, både på hovedhuset og resten av gårdsbygningen. Også her er det et stabbur stiftelsen ønsker å sette i stand til "pilegrimsbur", som er det mest aktuelle prosjektet å begynne med.

Andre mulige finansielle partnere:

Kulturminnefondet
NTFK

7.3 Fogdegården på Ler

Prosjektnummer: 3
Prosjektets tittel: Fogdegården
Initiativtakere: Merethe Støvring
Sted: Fogdegården Borten, 7234 Ler
Kommune: Melhus
Hjemmeside: <http://www.gaula.no/sider/tekst.asp?side=100>

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
*Merethe Støvring	Gardbruker	99003905	merete@stovring.net

*Kontaktperson

Hva er prosjektets mål og idé:

Fogdegården Borten er en gård full av historie! Den drives i dag av Merethe Støvring som både driver økologisk landbruk, utleie av rom til pilegrimer og andre turister, og er genuint opptatt av lokal historie og formidling av denne til barn. Gården er godt ivaretatt, men har

behov for istandsetting av tak på fjøs, og generelt vedlikehold som Støvring ønsker å gjøre på best mulig måte for å ta vare på den ærverdige gården. Et stabbur på gården skal istandsettes til pilegrimsovernatting. Støvring har også lyst til å sette i stand deler av fjøset til kurs/konferanselokaler. Denne gården har store potensialer for langvarig samarbeid med HIST, både innen matteknologi og bygningsvern. Støvring ønsker også samarbeid med andre miljøer ved høgskolen, for gjennom studentprosjekter for eksempel få opprette hjemmeside (IT fag) få kartlagt gårdens historie osv.

Andre mulige finansielle partnere:

Innovasjon Norge
HIST Bygningsvern/Matteknologi
VRI
Pilotprosjekt Pilegrimsleden
Sør-Trøndelag Fylkeskommune

7.4 Krogsgården Snåsa

Prosjektnummer: 4
Prosjektets tittel: Pilegrimsbur på Krogsgården
Initiativtakere: Kristin Østgård
Sted: Krogsgården, 7760 Snåsa

Kommune: Snåsa
Hjemmeside: <http://krogsgarden.org/>

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Kristin Østgård		92436709	kristin.ostgard@snasa.kommune.no

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Krogsgården er en ærverdig gård med lang historie. Sannsynligvis kan det spores røtter tilbake til middelalderen og gården Hov. Gården har to store trønderlåner som kjennes som Lensmannslåna og Doktorlåna. Navnene refererer til lensmannsbolig og doktorbolig/lokal politistasjon og legekantor. I tillegg består gården av 4 andre hus, deriblant ei gammel-lån som i dag restaureres i samarbeid med Grong videregående skole(tømmerlinja), en driftsbygning og et stabbur. Krogsgården slik den fremstår i dag står til forfalls, men Stiftelsen Krogsgården har jevnlig aktivitet på gården for å finansiere restaurering. Håpet er at den ærverdige gården skal kunne tas i bruk som lokalt kultursenter og deler av den som bygdemuseum. (Blant annet egner det nesten urørte legekantoret seg godt til det!)

Dette er et prosjekt HIST (og mange andre) kan ha stor glede av å arbeide sammen med i mange år framover. Særlig vil man kunne se gjensidig glede av samarbeidsprosjekter med den videregående skolen på Grong med tanke på formidling og forvaltning av gammel bygningsmasse også til nyere generasjoner håndverkere.

Krogsgården ligger også rett ved siden av pilegrimsleden, og det er nesten ingen grenser for hvilke kulturarrangementer og historieformidling man kan få til her! Fra Krogsgården ser man også over til Snåsa kirke, en vakker steinkirke hvor de eldste delene kan dateres tilbake til 1300 tallet.

Som første samarbeidsprosjekt, ser stiftelsen behovet for istandsetting av stabburet til pilegrimsovernatting. Stabburet er i relativt god stand, men må stabiliseres og trapp og dør må rehabiliteres. Det er lagt inn vann i lensmannslåna som ligger ved siden av og muligheter for etablering av sanitæranlegg kan gjøres der om man ikke velger å gjøre dette i selve stabburet.

Andre mulige finansielle partnere:

Kulturminnefondet

NTFK

Innovasjon Norge

7.5 ARHotelNorway pilegrim

Prosjektnummer: 5

Prosjektets tittel: ARHotelNorway Pilegrim

Initiativtakere: Erlend Leirdal, Brit Dyrnes, Anette H.Lund

Sted: Tilholdssted Trondheim

Kommune: Trondheim

Hjemmeside: <http://www.arhotelnorway.com/>

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Erlend Leirdal*	Kunstner,	Phone: + 47 97 06 87	eelleir@online.no
Anette H. Lund	Kunstner	04+ 47 90 14 90 72	anette.lund@c-k.no
Brit Dyrnes	Kunstner	+ 47 90 82 87 90	britdyrnes@hotmail.com
Ola Solem	Daglig leder Storås trevare		

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

ARHotelNorway er en prosjektidé utviklet av kunstnere i Trondheim. Ideen er å benytte brukte funksjonærbrakker ”Moelvenbrakker” som brukes i byggebransjen, og la kunstnere bygge dem om og innrede dem med sitt egne personlige uttrykk. Både det utvendige og det innvendige uttrykket skal fremstå som byggverk. Bygningskonstruksjonen vil bestå av en modulbasert rigg som kan tilpasses ulike steders behov og topografi. Kunstnerne skal ha full frihet i forhold til uttrykk og egenart ved utforming av rommene men skal samarbeide med arkitekter/entreprenører og ArtHotelNorway om de tekniske premissene.

Hotellrommene/galleriene vil framstå som vidt forskjellige og åpne opp for ulike, og nye opplevelser av kunst og det å bo. Prosjektet har en helhetlig miljøvennlig profil, basert på gjenbruk og miljøvennlig tenkning. Dette skal gjennomføres ved å ta miljøvennlige og økologiske hensyn når det gjelder det bygningsmessige, materialvalg, tekniske installasjoner, plassering, drift etc. I tillegg er det tenkt solpanel med svakstrøm til hvert rom, vedfyring, og tilbud om sykler som transportmiddel. ARHotelNorway Pilegrim er et mulig samarbeidsprosjekt og kan utplasseres der det er behov for pilegrimsovernatting. Tanken er at utsmykning og interiør skal ha et ”pilegrimstema” og kan gi den besøkende en ytterligere opplevelse av pilegrimsleden. Det kan benyttes som selvbetjeningshotell, eller kan drives

lokalt i samarbeid med ARTHotelNorways ideer og standarder. Hotellmodulene er lett flyttbare og kan evt. benyttes som overnatting andre steder utenom pilegrimssessongen. Modulene er isolerte enheter som ikke trenger vann/kloaktkobling.

Interessen for prosjektet for bygningsvernstudiet ved HIST er først og fremst den utstrakte bruken av tre som bygningsmateriale i ARTHotelNorway, og den miljømessige gevinsten det har å benytte ubehandlet eller naturimpregnert tre også i bygningsvernssammenheng. Vi ser muligheten for ulike og spennende forskningsprosjekter hvor for eksempel ulike tresorter, overflatebehandlinger, bruk av verktøy osv. prøves ut i produksjonen av hotellmodulene og kan kaste nytt lys over bruk av tradisjonskunnskap i nye bygg.

Visjonen til ArtHotelNorway er å etablere merkevaren Arthotelnorway.com nasjonalt og internasjonalt gjennom å:

- Skape broer mellom kunst, næring og samfunn
- Skape sterke kunst- og arkitektoniske opplevelser gjennom nyskapende tiltak
- Skape opplevelser, overraskelser, mangfold og møteplasser
- Generere økonomi inn i prosjektet slik at det på sikt blir fristilt fra offentlig støtte

Andre mulige finansielle partnere:

N-T Fylkeskommune

S-T Fylkeskommune

Innovasjon Norge

7.6 Rekonstruksjon av sagstilling i Ilavassdraget

Prosjektnummer: 6

Prosjektets tittel: Rekonstruksjon av sagstilling i Ilavassdraget

Initiativtakere: Trond Eide, Høgskolen i Sør-Trøndelag

Kommune: Trondheim

Hjemmeside:

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Trond Eide*	Høgskolen i Sør-Trøndelag	90148420	trond@eide-egeland.no

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Formidling av tradisjonshåndverk, gamle teknikker og produksjonsmåter egner seg både i attraksjonsutvikling og i undervisning. Eksempler på dette er når restaureringshåndverker ved Nidarosdomens restaureringsarbeider er i Borggården under Olavsfestdagene i Trondheim og demonstrerer steinarbeider, gipsavstøpning og andre håndverksteknikker.

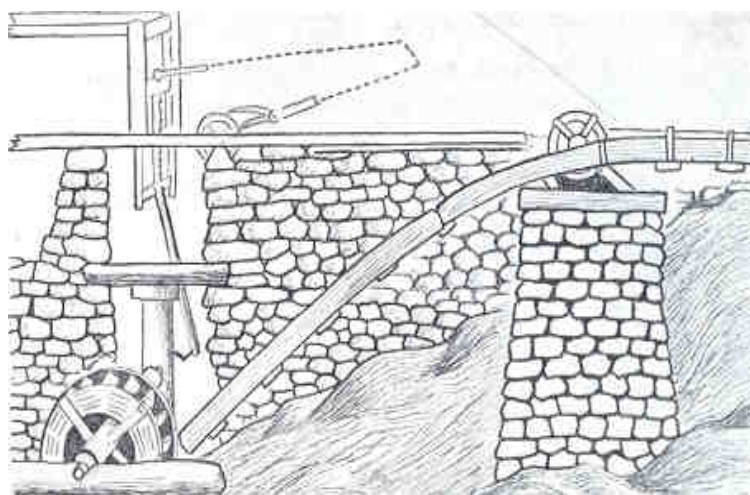
Ved Høgskolen i Sør-Trøndelag har miljøet ved Bygningsvern selv tatt initiativ til rekonstruksjon av en sagstilling i Iladalen i Trondheim. Målet med prosjektet er å vise i praksis hvordan man til ulik tid har bearbeidet tømmer for produksjon av bygningsmaterialer. I arkeologisk tømmer og i stående bygninger er det mulig ut fra redskapsspor å lese hvilke verktøy, teknikk og bearbeidelsesprosedyrer man foretrakk da man oppførte bygg i fortida. Ved praktiske eksperimenter og demonstrasjon fra tradisjonshåndverkere vil det være mulig å forske mer på dette og formidle kunnskapen videre til nye generasjoner håndverkere gjennom bygningsvernstudiet.

Sagstillingen som skal demonstrere *oppgangssag*. Det er også rom for at andre typer sagstillinger kan etableres og benyttes i demonstrasjoner til publikum, for eksempel under Olavsfestdagene. En *oppgangssag* er en vandrevet sag med et rett sagblad som beveger seg opp og ned, derav navnet *oppgangssag*.

Andre mulige finansielle samarbeidspartnere

Høgskolen i Sør-Trøndelag

VRI

Bilde hentet fra Sem og Slagen - en bygdebok. 2. bind: Kulturhistorie - første del. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, 2001.

7.7 Rekonstruksjon av middelaldersk gardshus til pilegrimslosji, Vitenskapsmuseet

Prosjektnummer: 7

Prosjektets tittel: Pilegrim gjestehus Magasinet

Initiativtakere: Bakeriet selskapsmat v Toril Mordal

Sted: Vitenskapsmuseet Trondheim Sentrum, Kalvskinnet

Kommune: Trondheim

Hjemmeside: www.bakeriet.no

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
*Toril Mordal	Daglig leder Bakeriet selskapsmat, Rye, 7070 Bosberg	99522020	toril@bakeriet.no

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Rekonstruksjon av middelaldersk gårdsbygning (eldhus/stabbur/smie) utenfor Suhmhuset på Vitenskapsmuseet i Trondheim. Bygningene skal fungere som ramme for formidling av levende tradisjonskunnskap innen ulike typer håndverk, samt til overnattingsplass for pilegrimer i sommersesongen. Husene er tenkt som supplement til middelalderutstillinga som allerede tilhører museet. I første omgang ønsker vi å sette opp ett hus (eldhus) med grue til matlaging og sitteplasser i 1. etg, hvor pilegrimene serveres frokost. I 2. etg. Skal det innredes til 6 overnattingsplasser.

Andre mulige finansielle partnere:

Bakeriet selskapsmat

HIST Bygningsvern/Matteknologi

NTNU/Vitenskapsmuseet?

VRI?

Pilotprosjekt Pilegrimsleden

7.8 Bjerkem gård

Prosjektnummer: 8

Prosjektets tittel: Eldhus og kavellagt kirkevei

Initiativtakere: Torunn Bjerkem

Sted: Bjerkem Gård, 7718 Steinkjer

Kommune: Steinkjer

Hjemmeside: <http://www.bjerkem.com/>

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
*Torunn Bjerkem	Daglig leder i Bjerkem Natur og Kultur	97 56 26 67	torunn@bjerkem.com

*Kontaktperson

Prosjektets mål og idé:

Bjerkem gård er en gård med lange tradisjoner og profesjonell drift rettet mot publikum. *Bjerkem natur og kultur* holder hus her og firmaet drives både som kurs og konferansesenter med overnatting og servering av tradisjonsmat, og som konsulentfirma som tilbyr kursopplegg for bedrifter og organisasjoner. Eierne er aktive i lokalmiljøet og har vært aktive

bidragsytere for at Nordleden fra Grong til Stiklestad har funnet sin "form". Gården Øver-Bjerkem er godt tilrettelagt som tilbyr av ulike opplevelser til besøkende, men eierne ønsker å sette i stand eldhuset på gården til regulær drift som eldhus. Eierne ønsker å benytte eldhuset både som produksjons- /demonstrasjonslokale, til serveringssted og evt. til ekstra overnattingsplasser i pilegrimsesongen. Eierne har også ytre ønske om å få kavellagt et myrområde hvor den gamle kirkeveien gikk (og som den gang var belagt med kavelbro). I dag er området et fredet våtmarksområde, og pilegrimsleden er lagt rundt dette området.

Andre mulige finansielle partnere:

Kulturminnefondet
NTFK
Innovasjon Norge

7.9 Kleivan gård

Prosjektnummer: 9
Prosjektets tittel: Botanisk hage i Blomster-olas rike
Initiativtakere: Liv Aastad
Sted: Kleivan gård, Buvika
Kommune: Buvika
Hjemmeside: <http://www.kleivanvekst.no/>

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Liv Aastad	Daglig leder Kleivan vekst og utvikling 7350 Buvika	976 98 715	post@kleivanvekst.no

*Kontaktperson

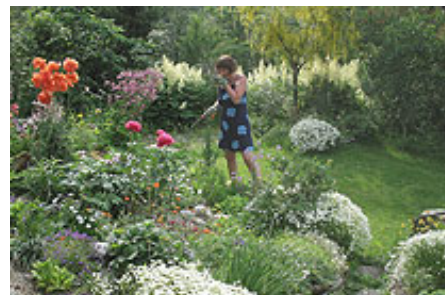
Hva er prosjektets mål og idé:

Kleivan pilegrimsherberge er et veletablert pilegrimsherberge som tar imot gjester hele året. Gården har unik beliggenhet ved pilegrimsleden og er omgitt av en hage med rikt biologisk mangfold etter at gårdens tidligere eier etablerte en lokal botanisk hage på eiendommen. Prosjektet går ut på å tilrettelegge hagen for besøkende, gjennom identifisering, merking og tilrettelegging. Gården har i den forstand ikke behov for bygningsvernkompetanse, men gårdens historie er helt spesiell og mulig for samarbeid innen museum og opplevelsesbransjen. Blomster-Ola som den tidligere eieren ble kalt, samlet blomster, urter og trær fra ulike deler av Europa til den botaniske hagen som Liv nå ivaretar og forsøker å føre tilbake. Blomster-Ola tok også vare på trær som han plantet i hagen sin, og ettersom årene har gått har også trærne vokst. Arboretet har Liv beholdt som det er, noe som bokstavelig talt "har kastet skygge over" blomstene Ola i sin tid plantet på skogbunnen. Liv finner stadig nye planter som hun flytter ut av skyggene og gir nytt liv i de mange blomsterbedene sine rundt huset. Prosjektet her er kanskje litt på siden av tradisjonelle bygningsvernprosjekter, men

ivaretagelse av bygningsmiljøer er også en side ved vernefilosofien, og hos Liv er den frodige hagen en del av bygningsmiljøet. Liv ønsker kontakt med kompetansemiljøer innen naturhistorie og biologi, og kanskje få på plass et studentprosjekt hvor registrering, dokumentering og formidling av det botaniske mangfoldet kan være tema.

Andre mulige finansielle partnere:

Vitenskapsmuseet naturhistorie
VRI

7.10 Pilegrimslosji i Svorkmo

Prosjektnummer: 10

Prosjektets tittel: Pilegrimsherberge ved Solsjøen

Initiativtakere: Jostein Wuttudal

Sted: Monsetjåren, 7327 Svorkmo

Kommune: Orkdal

Hjemmeside:

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Jostein Wuttudal	Bonde, Solsjøbygda	72 48 95 25	

*Kontaktperson

Hva er prosjektets mål og idé:

Jostein Wuttudal eier flere gårder ved Solsjøbygda med mange hus. Noen av disse er av eldre dato. Bl.a. står to laftede småhus, ei smie og et tørkhus på eiendommen. Disse antas å være henimot 150 år om ikke eldre. Begge husa ligger idyllisk til rett ved pilegrimsleden og med en fantastisk utsikt over solsjøbygda. Eieren ønsker å sette i stand husa for å lage et tun som kan tilrettelegges til utleie for pilegrimer og andre. Småhusa ønsker eieren å restaurere også innvendig som lokalt "gårdsmuseum". Ingen av småhusa egner seg til overnatting, men en løe som er av yngre dato er tenkt flyttet og innredet til overnatting (over veien som er pilegrimsleden). Også flere hus av nyere dato, bl.a. et stabbur samt ei mastu som i dag fungerer som lager kan tas i bruk til overnattingsplasser. Stabburet trenger noe istandsetting og kan egne seg som bygningsvernprosjekt. Mastua trenger i hovedsak opprydding, en rundvask og møblering. Wuttudal har planer for etablering av sanitæranlegg i Mastua. Det særegne med dette prosjektet er beliggenheten så å si "oppå" pilegrimsleden. Det savnes overnattingsplasser på denne strekningen og etablering av overnatting her er viktig i arbeidet med å knytte sammen lengre vandringsstrekninger og etablere totaltilbudet langs leden.

Andre mulige finansielle partnere:

VRI

Innovasjon Norge

Kulturminnefondet

Pilotprosjekt pilegrimsleden

7.11 Meslo Gård

Prosjektnummer: 11
Prosjektets tittel: Istandsetting av gårdsbygninger, 3 stk
Initiativtakere: Ingrid Meslo
Sted: Meslo Gård, Stamnan, 7393 Rennebu.
Kommune: Rennebu
Hjemmeside:

Navn	Stilling /arb.sted	Tlf	e-post
Ingrid Meslo	Gardbruker, pilegrimsvert	90960190	ingridmeslo@hotmail.com

*Kontaktperson

Hva er prosjektets mål og idé:

Meslo gård består av flere hus hvorav noen er i bruk til innlosjering av pilegrimer og andre besøkende. Gården er godt ivaretatt, men har mulige samarbeidsprosjekter i tre av bygningene. Stabburet er i dag innredet som pilegrimsherberge. Stabburet trenger stabilisering og evt. ny fundamentering på steinpåler. Også utskiftning av påler under gulvet. Ved ei lita sæter som ligger et stykke fra selve gårdstunet holder muren på å rase ut (tørrmur) og kan også være et prosjekt for en studentoppgave. En liten låve som hører gården til bør også stabiliseres og ligger i det hele tatt for nært grunnen. Alle prosjektene er overkommelige og bør også kunne støttes fra Kulturminnefondet

Ingen av bygningene er fredet eller kommer inn under andre vernebestemmelser.

Andre mulige finansielle partnere:

Kulturminnefondet

8. Videreføring. Mulige modeller?

For gjennomføring av prosjektene som skissert over, vil det være en fordel med koordinering. De fleste prosjektene er høyaktuelle som opplevelses eller overnattingstilbud ved pilegrimsleden, og kan ved gjennomføring i samarbeid med bygningsvernsmiljøet ved høgskolen gjøres på en måte som både ivaretar "de gode rommene", og kan bidra til ønsket formidling og opplevelse gjennom involvering av grupper, skoleklasser og andre besøkende i arbeidsprosessen. Det vil også være mulig å invitere til kurs i for eksempel lafteteknikker, reparasjon av tak, evt. ny tekking av tak på tradisjonelle måter med ressurspersoner fra Høgskolen eller våre nasjonale og internasjonale nettverk.

For å stimulere til forskning og ny kunnskap i bygningsvernet ønsker HiST å videreutvikle sitt etablerte opplæringsopplegg gjennom samarbeid med andre aktører, bl.a. næmingeordningen og NHUs stipendiatorordning, men også andre aktører som arrangerer seriøse fagsamlinger og håndverk kurs. Vi ønsker å videreutvikle vår praksisdelt (spesialfaglig og tverrfaglig praksis utgjør 50 % av vårt 4-årige bachelorstudium). Det betyr at våre studenter (håndverkere med minimum svennebrev, realkompetanse og med bygningsvernerfaring) deltar på praktiske kurs eller sendes på oppdrag sammen med erfarne instruktører/ handverkere mellom våre samlinger. Det betyr at vi ønsker å se på muligheten for at andre som er under opplæring

(næminger, stipendiater ved NHU osv) kan delta på våre samlinger (byggningsdokumentasjon, bygningshistorie, konstruksjonslære, byggeprosess, forvaltning og vernefilosofi m.m.). Høgskolen ser mulighetene til å avholde slike kurs på utvalgte objekter langs pilegrimsleden.

For bygningsvernsstudiet ved Høgskolen ser vi minst tre ulike modeller for realisering av prosjektene.

1. Studentprosjekter

Studentene ved Bygningsvern vil hvert semester ha behov for bygninger og bygningsmiljøer som kan benyttes som eksempler i gjennomføringen av de ulike delene av studiet. Analyser, dokumentasjon av skadeomfang, tiltaksvurdering, kostnadsoverslag og gjennomføring av tiltak er ulike deler studentene skal gjennom og som er god dokumentasjon å ha for eier i for eksempel søknad om tilskudd fra offentlige myndigheter.

2. Samlingsbaserte kurs

Bygningsvernstudiet er lagt opp med samlingsbasert undervisning. Det vil si at undervisningen er samlet i to ukers samlinger med intensiv undervisning hvor også studenter som ikke bor i Trondheim kan ha mulighet til å være til stede. Noen av samlingene er mer egnet for praktiske forsøk og trening i tradisjonelt håndverk enn andre som er mer teoretisk lagt opp eller hvor behov for verksteder eller laboratorier er nødvendige. Slike samlinger kan legges til steder hvor det er behov for bygningsvernkyndig kompetanse. For eksempel kan samlinger legges til gårdsanlegg som er gode "cases" for det temaet det undervises. Dette er en billig og god måte å få gjennomført prosjekter eller deler av prosjekter på.

3. Arbeidsoppgaver for studentenes egne virksomheter

Som nevnt driver flere studenter egen virksomhet eller er ansatt i firma i byggebransjen som er spesialisert på ulike typer tradisjonshåndverk eller restaurering av gamle bygg. En tredje mulighet er at studentene engasjeres som selvstendige håndverkere, men med en eller annen form for "kontroll" gjennom f.eks. besøk av medstudenter, lærere ved samlinger eller ved etter- og videreutdanningskurs som også Høgskolen arrangerer.

I arbeidet med forprosjektet har vi møtt mange interesserte og entusiastiske potensielle samarbeidspartnere som ser mulighetene i ivaretagelse av gamle bygningsmiljøer for tilretteleggelse for opplevelsesnæring. Enten i form som stemningsskapere for "det gode rom", eller som formidlingsarena for ulike tradisjonshåndverk. Det finnes uttrykte ønsker og strategier (les: midler) til ivaretagelse både fra politisk hold og fra regionale kultur og næringsfond. Med støtte fra kulturminnefondet evt. i samarbeid med kommune, fylkeskommune og Innovasjon Norge, bør det være rom for å få til samarbeid som kan skape næring knyttet til gamle bygningsmiljøer og tradisjonshåndverk langs pilegrimsleden.

Det er tydelig at FoU miljøene har mye å bidra med i utvikling av opplevelsesnæringene i bygde Norge. Opplevelsesnæringene er av natur tverrfaglige og både høgskoler og universiteter i regionen har mye å tilføre av ulik kompetanse. For eksempel i arbeid med å utvikle stedsidentitet og produktkonsepter, utvikle produkter og produktdesign, logistikk, avfallshåndtering, bidra i markedsføring og utvikling av datateknologi til visualisering, utvikling av hjemmesider og forenkle booking- og regnskapssystemer, matteknologi, bygningsvernkompetanse for å nevne noen. Her dreier mye seg om å finne en møteplass

mellom FoU miljøene og enkeltaktørene. VRI programmet fra Forskningsrådet var ment til å bidra til slike treffpunkt, gjennom å etablere læringsarenaer og kompetansemeglingsprosjekter. Vi tror at initiativ som dette prosjektet, gjerne i tilknytning til allerede etablerte nettverk, er en fruktbar vei å gå. Dette gjør kompetansenettverkene selvstendig arbeidende mot næringslivet, og får eierskap til prosjektene. Vi tror at initiativ fra grasrota, enten næringsaktører selv, eller der kompetansen finnes, har større sjanse til overlevelse og videreføring, enn prosjekter som føles påtvunget og lite kunnskapsrelevante for de enkelte deltakerne.

En viktig utfordring i prosjektperioden har vært å avlive mytene om at ”det nye nødvendigvis er bedre”, og at det faktisk er penger i å gjøre reisemål attraktive gjennom å ta vare på den opprinnelige bygningsmasse gjennom å skape ”de gode rommene”. Det har likevel vært en utbredt entusiasme nettopp for ivaretagelse av gamle bygg og tradisjonelt håndverk der vi har vært, og de fleste har erfart at god, gammel kvalitet ikke er å få tak i på ”Coop’en”.

Den største utfordringen vi ser fra høgskolens side, er at det er begrensede ressurser vi har til å fronte mange slike prosjekter ad gangen, både med tanke på prosjektledelse, men også praktisk gjennomføring.

Bygningsvernmiljøet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag er for lite til at man utelukkende ved studentenes prosjektarbeid skal kunne gjennomføre de prosjektene som skissert over innen fornuftige tidsrammer. Meningen med studentenes prosjektarbeid er at studentene skal lære seg dokumentasjon, tilstandsanalyse, tiltaksvurdering og gjennomføring av tiltak for utbedring av bygningene, ofte innenfor en begrenset tid.

Studentene på bygningsvern er erfarne studenter hvor flere driver eget firma ved siden av studiene, det er også derfor utdanningsløpet er normert til 4 år i stedet for 3 år slik normale bachelor utdanninger er. Det ble i sin tid valgt fordi man så verdien av at man arbeidet praktisk ved siden av studiene. Siden mange studenter er selvstendig næringsdrivende, vil det være urealistisk å kreve av studentene at de skal arbeide ”gratis” med prosjektarbeid utover studiene, noe som vil resultere i at slike prosjekter ikke blir valgt. Om man derimot kan få finansiert prosjektene slik at studentene kan ansettes på prosjektene vil saken stille seg annerledes.

For å få i stand en vesentlig satsning på næringsutvikling langs pilegrimsleden ser vi behovet for utstrakt nettverksarbeid. Vi tror pilegrimsleden som ”næringskonsept” har mye å tjene på en samordning og koordinering, slik at fellesskapet kan bidra til motivasjon for den enkelte aktør. Det er fremdeles slik at pilegrimsturismen i Norge er av et så lite omfang at næringsdrift mot denne målgruppen kun er å regne som bi geskjeft til annen næring. Da må motivasjonen være stor og ligge i andre verdier enn de økonomiske alene.

Men Pilegrimsleden i Norge har her et stort fortrinn, både gjennom nasjonal og utstrakt lokal støtte. Pilegrimsnettverket og www.pilegrim.info er et viktig nav som kan distribuere informasjon og sikrer kontakt mellom de enkelte aktørene og de lokale/nasjonale myndigheter. Allerede representerer pilegrimsleden et fellesskap som det vil være nødvendig å utvikle også op mot næringsaktører. Vi tror at ved en massiv inkorporering av alle enkeltaktører i pilegrimsnettverket, hvor man både har et sted å stille spørsmål, fortelle historier, lufte frustrasjoner, ha temaseminarer og øke kunnskapen om Olavskulten, pilegrimskulturen osv. er en god start. Å føle fellesskap til en helhet, og ha muligheten til å

dele erfaringer, få hjelp og tips fra andre i samme situasjon og med felles mål kan være til hjelp for mange. Til syvende og sist har de alle et felles hovedmål, nemlig å gi pilegrimer en god natt søvn, en god opplevelse og en god historie på veien mot sitt pilegrimsmål.

9. Konklusjon

Prosjektet har frembrakt kunnskap om lokale næringsaktører i Trøndelag som ønsker samarbeid med FOU miljøer på HIST om utvikling av opplevelsestilbud på egen eiendom som legger til grunn ivaretagelse av eldre bygningsmasse.

Alle de omtalte prosjekter har flere alternative innfallsvinkler, både innen restaureringsfaglige perspektiver, og de sidene som i større grad berører næringsmessige delene av virksomheten. Eiendommene ligger godt til rette for tverrfaglig samarbeid, både på innad i FOU miljøer og på tvers av faggrenser. Alle prosjekteierne har gitt tydelige signaler om at de ønsker FOU miljøer velkomne til utvikling av felles prosjekter.

Arbeidet med prosjektet har også avdekket tydelige kompetansemeglingsbehov hos småaktører slik som de omtalte i forprosjektet. FOU miljøene har åpenbart store utfordringer i opplysningsarbeidet om sine egne kompetanseområder. Her har helt klart VRI-satsningen også en mulighet til å nå ut til brukere av regional kompetanse.

Forprosjektet har på en god måte demonstrert hvordan man gjennom regionale og nasjonale nettverk, slik som nettverket pilegrimsleden, og nettportalen www.pilegrim.info kan nå ut til enkelt aktører i markedet som er faktiske brukere av FOU kompetanse og målgruppene for satsninger slik som VRI.

Arbeidet med forprosjektet har frembrakt stor lokal entusiasme blant næringsdrivende langs pilegrimsleden. Mange har ytret ønsker om mer hjelp til etablering av opplevelsestilbud. Andre kjenner behovet for tilhørighet til den nasjonale satsningen som viktigere.

Etterord

Norge er natur. Det er klart. Det er det vi er kjente for. Den eksotiske, uberørte naturen, som det er nok av til alle. Men Norge er også Kultur. Naturen vi så gjerne vil gi uttrykk for som vill og uberørt er et resultat av tusener av år med bruk. Mennesket er en del av denne naturen, og vi ser spor etter oss uansett hvor vi beveger oss. Stier og gamle ferdselsveier til hest, til fots eller med vogn, gravhauger og hustufter og ruiner etter bosetting, kirkebygg og industri. Den dyrka marka eller husdyrtråkk fra gamle dager ser vi i dag som enger, med villblomster som første tegn på at en gjengroing står for dør. I skogsområdene ser vi spor etter utmarksaktiviteter som torvuttak, jernfremstilling, kull og tjæreproduksjon, fangstgroper, steingjerder, og så mye mer, og dette er bare det vi ser over jorda! Naturlandskapet er dermed ikke bare et naturlandskap, men først og fremst et kulturlandskap.

Nå har også mennesket gitt mer synlige spor som også er en del av opplevelsen med å vandre i et landskap. Bygder og gårdsanlegg som i dag fremdeles er i bruk, med beitende husdyr og dyrkede marker rundt er noe av det som gjør Norge til et attraktivt reisemål. Bevaring og bruk av bygningsmiljøene er viktige i utviklingen av Norge som reisemål. Men også i det politiske Norge er det viktig for at vi også i framtida skal kunne opprettholde levende distrikter og ”gode rom” for mennesker å bo i og komme på besøk til.

Erkjennelsen og kunnskapen om menneskets bruk og tilstedeværelse gjennom ti tusen år vil for mange øke verdien av å oppholde seg i landskapet og ha gode opplevelser der. Denne rapporten viser noen mulige begynnelse på dette arbeidet i samarbeidet mellom kompetansemiljøer ved universiteter og høyskoler, i dialog og samarbeid med de levende distriktene, og destinasjonsutviklingsprosjekter slik som pilegrimsleden.

Trøndelag er en region med mange ressurser, både naturgitte og kulturelle, historiske og materielle, kunnskapsmessige og menneskelige. Her er utfordringene å koble de enkelte kunnskapsmiljøer, med de riktige næringsaktørene, og de riktige finansielle partnerne.

Vi vil hevde at en god opplevelse ikke kan kjøpes for penger, for opplevelsen skjer i møtet mellom mennesker og mellom mennesker og ting. Næringsaspektet ligger i tilretteleggelsen av opplevelsen, i skapelsen av de gode rommene hvor magiske ting kan skje!

Litteraturliste

- Feifer, M. (1985) *Going places*. London: Macmillian
- Høgseth, H. B. (2007) ”Håndverkerens redskapskasse”: en undersøkelse av kunnskapsutøvelse i lys av arkeologiskbygningstømmer fra 1000-tallet. Dr.avhandling er ved NTNU. Bind nr: 2007:246. Trondheim
- McIntosh, A & R.C. Prentice (1999): Affirming Authenticity. Consuming cultural heritage” *Annals of Tourism research, Vol 26, nr 3*
- NOU Norges offentlige utredninger 2002:1 *Fortid former framtid, utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning. Oslo
- Sem og Slagen - *en bygdebok*. 2. bind: Kulturhistorie - første del. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, 2001.
- St.meld 16 (2004-2005) *Å leve med kulturminner*:19. PDC Tangen, Aurskog
- St.melding nr 22 (2004-2005) *Kultur og næring*. Det kongelige kultur og kyrkjedepartement. Mediehuset GAN
- Urry, J. (1990). *The tourist gaze. Leisure and travel in contemporary societies*. London: Sage publications
- Prentice, R.C (1993). *Tourism and heritage attractions*. London. Routledge
- Wollan, Gjermund (1999) Olav Duun-senteret på Jøa, kulturarv som litterært sted. *NTF Notat 1999:9*
- Ryan, A.W, Holand, I.S, Wollan, G. (2007) Havlandet, et destinasjonsutviklingsprosjekt mellom kommunene Roan, Osen, Flatanger og Namdalseid. *Høgskolen i Nord-Trøndelag Utredning nr 83*. Steinkjer

Nettreferanser

- www.arthotelnorway.com
- www.bakeriet.no
- www.bjerkem.com
- www.bodomheimen.no
- www.dengyldneomvei.no
- www.innovasjon norge.no/system/Trender.pdf
- www.kleivanvekst.no
- www.krogsgarden.org
- www.lofotr.no
- www.pilegrim.info
- www.ra.no
- www.stiklestad.no
- www.sodrarada.se
- www.visitinnherred.com/?page=poiart&tema_art_id=220